

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ 3 [20.]*Η Σιγή του Κόσμου και η Εμφάνιση της Φεγγαροντυμένης***Το περιεχόμενο**

Ο αφηγητής –μετά από τη διπλή παρέκβαση του δευτέρου αποσπάσματος– επιστρέφει και πάλι στη σκηνή του ναυαγίου, για να συνεχίσει την εξιστόρηση των γεγονότων από το σημείο στο οποίο την είχε αφήσει στο τέλος του πρώτου αποσπάσματος: ο απόηχος της βροντής ακόμη ακούγεται και η θάλασσα είναι ταραγμένη. Γρήγορα όμως τα πάντα μεταβάλλονται: η θάλασσα γαληνεύει και αρχίζει να αναδίδει το άρωμα ενός ανθισμένου περιβολιού, ενώ πάνω στην επιφάνειά της αντικατοπτρίζεται ο έναστρος ουρανός. Η φύση υπό την επίδραση κάποιας μυστικής δραστηριότητας γίνεται πανέμορφη και εγκαταλείπει την οργή της. Ολόγυρα υπάρχει απόλυτη άπνοια. Η αγαπημένη του Κρητικού τον σφιγγει χαρούμενη. Δίπλα της ακριβώς, πάνω στην ήρεμη επιφάνεια της θάλασσας τρεμοπαίζει το είδωλο του φεγγαριού. Από εκείνο ακριβώς το σημείο των νερών αναδύεται τότε μια γυναικεία οπτασία με ξανθά μαλλιά και κατάμαυρα μάτια που τη λούζει το δροσερό φως του φεγγαριού («μια φεγγαροντυμένη»).

ΠΡΩΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ :**Η Σιγή του Κόσμου (στ. 1-10)****Σύνδεση με τα προηγούμενα**

Το απόσπ. 3 ανήκει στο χρόνο της κύριας αφήγησης (=χρόνος του ναυαγίου) και αποτελεί την άμεση συνέχεια του 1^{ου} αποσπάσματος: Το απόσπ.1, που είχε ως θέμα τη νυχτερινή καταιγίδα, ολοκληρωνόταν με τον ήχο της βροντής που δόνησε ολόκληρη την πλάση («*Τα πέλαγα στην αστραπή κι ο ουρανός αντήχων, / οι ακρογιαλιές και τα βουνα μ'όσες φωνές κι αν είχαν*» [1. στ.5-6]). Το απόσπ.3, που αποτελεί την άμεση συνέχειά του, ξεκινά με τον απόηχο της βροντής («*Ακόμη εβάστουνε η βροντή.....*» [3. στ.1]) και κάνει μια σύντομη αναφορά στη θαλασσοταραχή («*κι η θάλασσα που σκίρτησε σαν το χοχλό που βράζει*» [3. στ.2]).

- Πρέπει ακόμη να επισημανθεί ότι τα αποσπάσματα 1 και 3 είναι τα μόνα αποσπάσματα του Κρητικού, που ανήκουν εξ ολοκλήρου στο χρονικό επίπεδο της κύριας αφήγησης (απουσιάζουν δηλ. εντελώς οι αναχρονίες).

Το λογοτεχνικό μοτίβο της Σιγής του Κόσμου

Στο απ.3 (στ.3 κ.ε.) ο Σολωμός αξιοποιεί το γνωστό λογοτεχνικό μοτίβο της «Σιγής του Κόσμου», που παρουσιάζεται πριν από ένα τρομερό γεγονός ή πριν από την «επιφάνεια» μιας θεϊκής μορφής: έτσι και εδώ πριν από την εμφάνιση της Φεγγαροντυμένης μπροστά στον Κρητικό, η πλάση γαληνεύει.

Αυτή η ξαφνική αλλαγή προξενεί στον αναγνώστη **ένα αίσθημα αναμονής για κάτι απροσδόκητο και θαυματουργό**. Το αίσθημα αυτό καλλιεργείται και εκφραστικά (α)

μέσω της αντίθεσης των στ.2 και 3, που καταδεικνύει την απότομη μεταβολή των συνθηκών και (β) μέσω της έκφρασης «κάτι κρυφό μυστήριο».

Τα θεματικά μοτίβα

Το θέμα της Φύσης έχει κεντρικό ρόλο και εδώ, όπως και στο απόσπασμα 1. Αυτή τη φορά όμως η πραγματέυσή του γίνεται με ριζικά διαφορετικό τρόπο:

Η Φύση δεν είναι πλέον ένας εχθρικός για τον άνθρωπο χώρος, μέσα στον οποίο δρουν άλογες φυσικές δυνάμεις, αλλά μεταμορφώνεται σε έναν «ενδοκοσμικό» παράδεισο: κάτω από την επίδραση μυστηριακών δυνάμεων («κάτι κρυφό μυστήριο») γίνεται πλέον ένας χώρος που συνδυάζει το άπειρο κάλλος («κάθε ομορφιά να στολιστεί») και το αγαθό («το θυμό ν' αφήσει») και ταυτόχρονα φαίνεται να διαδραματίζει ένα φαινομενικά ευεργετικό ρόλο στην προσπάθεια του ήρωα να φέρει σε πέρας την αποστολή του.

[Σημ. Η σύνδεση του «καλού» και του «αγαθού», του ωραίου και του ηθικού, που έλκει την καταγωγή της στην αρχαιότητα, είναι ιδιαίτερος προσφιλής στο Σολωμό και εμφανίζεται συχνά στην ποίησή του]

Το σφιχταγκάλισμα της «κορασιάς» και η πιθανή ερμηνεία του

Στο στ.9 η «κορασιά» δίνει για πρώτη και τελευταία φορά μέσα στο ποίημα κάποιο σημείο ζωής: αγκαλιάζει σφιχτά τον αρραβωνιαστικό της.

(α) Ο Κρητικός αποδίδει αυτό το σφιχταγκάλισμα στη χαρά που ένιωσε η κοπέλα όταν αντιλήφθηκε το αιφνίδιο γαλήνεμα της φύσης.

(β) Ωστόσο, η Ελένη Τσαντσάνογλου (μελετήτρια του «Κρητικού») σημειώνει ότι η αντίδραση αυτή δηλώνει ότι η Κόρη «ξεψύχησε ... χωρίς όμως να το αντιληφθεί εκείνος, γι' αυτό και κρατήθηκε ως το τέλος δυνατός με την ελπίδα ότι θα τη σώσει». Δεν είναι τυχαίο ότι τη στιγμή του θανάτου της Κόρης, εμφανίζεται η Φεγγαροντυμένη (η οποία, σύμφωνα με ορισμένους ερευνητές, είναι η ψυχή της νεκρής κοπέλας, που θα αιωρηθεί για λίγο πάνω στην επιφάνεια της θάλασσας, πριν αναληφθεί για πάντα στους ουρανούς)

Εκφραστικά μέσα

Τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιούνται στην ενότητα αυτή αποσκοπούν είτε (α) στο να αισθητοποιήσουν την ταραχή της φύσης, είτε (β) στο να αποδώσουν την απότομη μεταβολή της, είτε (γ) στο να αναπαραστήσουν την απόλυτη γαλήνη και ομορφιά που απλώθηκε στην πλάση. Έτσι έχουμε:

Εικόνες: της φουρτουνιασμένης θάλασσας (στ.1-2)
της ηρεμίας (στ.3-7)
της μέλισσας (στ.8)
του φεγγαριού και της κόρης (στ.9-10)

Μεταφορές: «σκίρτησε», «ευώδησε», «εδέχτηκε»

Παρομοιώσεις: «σαν το χοχλό που βράζει»

«σαν περιβόλι»

«ούτε όσο κάνει στον ανθό η μέλισσα περνώντας»

<u>Αντίθεση:</u>	ανάμεσα στην τρικυμιώδη θάλασσα και στην ηρεμία που ακολούθησε
<u>Επανάληψη:</u>	«ησύχασε - ησυχία»
<u>Προσωποποίηση:</u>	της φύσης: «στολιστεί ... το θυμό ν' αφήσει» (Οι προσωπο-ποιήσεις της φύσης και των φυσικών στοιχείων πρέπει να ερμηνεύονται μέσα στα πλαίσια της ρομαντικής αντίληψης που θεωρεί τη φύση μια ζώντανή οντότητα)

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΝΟΤΗΤΑ :

Η Εμφάνιση της Φεγγαροντυμένης (στ. 11-14)

Μια φεγγαροντυμένη (πρώτη παρουσίαση)

Η λέξη «φεγγαροντυμένη» δίνει από μόνη της έναν πρώτο ορισμό της μυστηριώδους αυτής γυναικείας μορφής: πρόκειται για μια θηλυκή οντότητα που είναι ενδεδυμένη με το φως του φεγγαριού. Ωστόσο αυτός ο πρώτος ορισμός αφήνει ένα ουσιαστικό κενό: αναφέρεται στο περίβλημα αυτής της οντότητας αλλά δεν προσδιορίζει την ουσία της.

Μια ιταλική σημείωση του Σολωμού¹ μας επιτρέπει ωστόσο να θεωρήσουμε ότι το φως του φεγγαριού δεν είναι απλώς το «ένδυμα» της φεγγαροντυμένης αλλά το «είναι» της το ίδιο, ότι στην πραγματικότητα δηλαδή η οντότητα αυτή είναι μια υλοποίηση του φεγγαρόφωτου.

Όσον αφορά στην ουσία της «φεγγαροντυμένης» δεν πρέπει να αγνοήσουμε ασφαλώς και το στ.13, όπου γίνεται ρητή αναφορά στη θεϊκή της υπόσταση. Στις ενότητες 4 και 5, άλλωστε, θα γίνουν κι άλλες νύξεις στη «θεϊκότητά» της.

Όσον αφορά τώρα στην περιγραφή της φεγγαροντυμένης, ο αφηγητής κινείται από το γενικό προς το ειδικό: Πρώτα αναφέρεται στη φωτεινότητά της και στην εντυπωσιακή της όψη («Έτρεμε το δροσάτο φως στη θεϊκιά θωριά της») και στη συνέχεια εστιάζει στο κεφάλι της («Στα μάτια της τα ολόμαυρα και στα χρυσά μαλλιά της»).

Οι δύο αυτοί στίχοι υποβάλλουν και εκφραστικά την αίσθηση του απόκοσμου και του θαυμαστού. Ο πρώτος με το σχήμα συναισθησίας («δροσάτο φως») και ο δεύτερος με το σχήμα αντίθεσης («ολόμαυρα - χρυσά»).

Τέλος αξίζει να σημειωθεί η χρήση του αόριστου άρθρου «μια φεγγαροντυμένη» αντί του οριστικού «η Φεγγαροντυμένη». Με τον τρόπο αυτό αφενός μοιάζει να θεωρείται γνωστή η ύπαρξη τέτοιων πλασμάτων και αφετέρου διατρανώνεται η πίστη του αφηγητή στην αλήθεια του οράματός του. Η λέξη «ξετολίζει» άλλωστε που επιλέγει ο Σολωμός για να δηλώσει την εμφάνιση της φεγγαροντυμένης δηλώνει σαφώς την εκ των προτέρων παρουσία της στο σημείο εκείνο της θάλασσας.

Το φως

Το φως στη σολωμική ποίηση έχει άλλοτε φυσική και άλλοτε θεϊκή προέλευση:

¹ «Ξαφνικά η νυχτερινή εικόνα του φεγγαριού ... έκανε διπλή τη λάμψη της και πήρε μια ορισμένη μορφή (στοχάσου)»

- (α) Το φυσικό φως προέρχεται από φυσική πηγή (ήλιος, φεγγάρι κλπ) και προβάλλει τα πράγματα στη φυσική τους μορφή και διάσταση, όπως δηλαδή έχουμε συνηθίσει να τα προσλαμβάνουμε με τις αισθήσεις μας.
- (β) Το θεϊκό φως, είτε προέρχεται από μια φυσική είτε από μια μεταφυσική πηγή, έχει ιδιότυπα χαρακτηριστικά. Μεταβάλλει πάντοτε το φυσικό τοπίο και του δίνει μεταφυσικές διαστάσεις, καταργώντας τους φυσικούς νόμους.

Στον «Κρητικό» συναντούμε το φως και στις δύο διαστάσεις του:

Φυσικό φως

- Στο απόσπασμα 1 έχει φυσική πηγή («αστροπελέκι») και προφανώς προβάλλει το φυσικό τοπίο («πέλαγα», «ουρανός», «ακρογιαλιές», «βουνά») όπως έχουμε συνηθίσει να το βλέπουμε.
- Στην αρχή του αποσπάσματος 3, μολονότι το τοπίο μεταβάλλεται με τρόπο απρόσμενο και θαυμαστό, το φως παραμένει φυσικό: έρχεται από ψηλά, έχει και πάλι φυσική πηγή («τ' άστρα»), συνήθη χαρακτηριστικά (καθρεφτίζεται στην επιφάνεια της θάλασσας) και δε μεταβάλλει το φυσικό τοπίο.

Θεϊκό φως

Λίγο αργότερα όμως, στο ίδιο πάντα απόσπασμα, το φως του φεγγαριού, μολονότι φαινομενικά είναι επίσης φυσικό, αρχίζει να αποκτά θεϊκά χαρακτηριστικά: αρχικά κινείται πάνω στην επιφάνεια της θάλασσας («Εσειότουν τ' ολοστρόγγυλο και λαγαρό φεγγάρι»), ενώ έχουμε συνθήκες απόλυτης νηνεμίας. Λίγο αργότερα «μορφοποιείται» και αποκτά γυναικεία όψη. Όπως θα δούμε παρακάτω, η φωτεινή μορφή της φεγγαροντυμένης θα μεταβάλλει ριζικά το φυσικό τοπίο, τρέποντάς το σε μεταφυσικό.

Εκφραστικά μέσα

Εικόνες: η ανάδυση της φεγγαροντυμένης από το νερό (στ.11-12: κινητική)
η ολόφωτη φεγγαροντυμένη με τα ξανθά μαλλιά και τα μαύρα μάτια

Μεταφορές: «φεγγαροντυμένη»
«θεϊκιά θωριά»
«χρυσά μαλλιά»

Αντίθεση: «ολόμαυρα - χρυσά»

Συναισθησία: «δροσάτο φως»

Αφηγηματολογικές παρατηρήσεις για ολόκληρο το απόσπασμα

Χρονικά επίπεδα: βλ. σύνδεση με τα προηγούμενα

Αφηγημ. Τρόποι: Υποτυπώδης αφήγηση
Κυριαρχεί η περιγραφή
Υπάρχουν κάποια σχόλια (στ.5, στ.7-8)

Αφηγημ. Τεχνικές: Γραμμική αφήγηση
Προσημάνσεις: η ξαφνική γαλήνη προσημαίνει την εμφάνιση της Φεγγαροντυμένης